

УДК 37.013:37.091.3-051:373.3

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/85-3-41>**Назар ТКАЧИШИН,***orcid.org/0009-0000-6992-594X**аспірант кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) tkachyshyn29@gmail.com*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглянуто процес формування загальнолюдських цінностей у майбутніх учителів початкових класів як складову їх професійної підготовки. З огляду на новітні педагогічні тенденції, підготовка педагогів має бути комплексною, спрямованою не лише на набуття фахових знань, а й на розвиток морально-етичних орієнтацій здобувачів вищої освіти. Проблема формування загальнолюдських цінностей в умовах педагогічного навчання потребує інтеграції аксіологічних аспектів в освітній процес, що забезпечує не лише академічну підготовку, а й гармонійний розвиток особистості майбутнього педагога.

Аналіз сучасних досліджень показує, що загальнолюдські цінності є важливим компонентом розвитку соціокультурної та моральної складової особистості, визначаючи її етичну зрілість і здатність до рефлексії. Теоретичні основи інтеграції етичних принципів у педагогічну підготовку формуються в рамках ціннісного підходу, що включає формування моральної відповідальності, емпатії, толерантності та справедливості як основних компонентів педагогічної компетентності. Важливим є застосування інноваційних методик навчання, які забезпечують гармонійне поєднання теоретичних знань і практичних навичок у розвитку загальнолюдських цінностей.

Важливим аспектом є забезпечення синергії між гуманітарними, соціальними і педагогічними дисциплінами, що дозволяє сформувати у студентів цілісну етичну картину світу, необхідну для професійної діяльності.

Визначено, що ефективність професійної підготовки майбутніх учителів залежить від розвитку загальнолюдських цінностей, серед яких найбільш значущими є відповідальність, справедливість, доброта, толерантність і комунікативна етика. Методичні підходи, що передбачають використання активних форм навчання, рольових ігор, дискусійних платформ та проектної діяльності, сприяють формуванню морально-етичних компетенцій, забезпечуючи інтеграцію теоретичних знань та практичних навичок. Окрім цього, важливим є створення педагогічного середовища, що сприяє розвитку морально-етичних якостей, зокрема через рефлексію власної педагогічної практики і взаємодію з учнями.

Таким чином, дослідження засвідчує, що сучасні підходи формування загальнолюдських цінностей є важливою складовою підготовки майбутніх учителів, що сприяє розвитку не лише професійних компетенцій, а й моральної зрілості педагога.

Ключові слова: загальнолюдські цінності, професійна освіта, майбутні вчителі, формування, початкова освіта.

Nazar TKACHYSHYN,*orcid.org/0009-0000-6992-594X**Postgraduate Student at the Department of Primary Education and Educational Innovations
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) tkachyshyn29@gmail.com*

MODERN APPROACHES TO THE FORMATION OF UNIVERSAL HUMAN VALUES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article deals with the process of forming universal values in future primary school teachers as a component of their professional training. Given the latest pedagogical trends, teacher training should be comprehensive, aimed not only at acquiring professional knowledge, but also at developing the moral and ethical orientations of higher education students. The problem of forming universal values in the context of pedagogical education requires the integration of axiological aspects into the educational process, which ensures not only academic training but also the harmonious development of the future teacher's personality.

The analysis of modern research shows that human values are an important component of the development of the socio-cultural and moral component of the individual, determining his or her ethical maturity and ability to reflect. The theoretical foundations of integrating ethical principles into teacher education are formed within the framework of a

value-based approach, which includes the formation of moral responsibility, empathy, tolerance and justice as the main components of pedagogical competence. It is important to apply innovative teaching methods that ensure a harmonious combination of theoretical knowledge and practical skills in the development of universal values.

An important aspect is to ensure synergy between humanitarian, social and pedagogical disciplines, which allows students to form a holistic ethical picture of the world necessary for professional activity.

It has been determined that the effectiveness of future teachers' professional training depends on the development of universal values, among which the most important are responsibility, justice, kindness, tolerance and communicative ethics. Methodological approaches involving the use of active learning, role-playing games, discussion platforms, and project activities contribute to the formation of moral and ethical competencies by ensuring the integration of theoretical knowledge and practical skills. In addition, it is important to create a pedagogical environment that promotes the development of moral and ethical qualities, in particular through reflection on one's own pedagogical practice and interaction with students.

Thus, the study shows that modern approaches to the formation of universal values are an important component of the training of future teachers, which contributes to the development of not only professional competencies but also the moral maturity of the teacher.

Key words: universal values, professional education, future teachers, formation, primary education.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування освіти важливим завданням є не лише забезпечення високої якості знань, а й формування у студентів моральних та етичних цінностей, які є основою гармонійного розвитку особистості. У цьому контексті особливу увагу необхідно приділяти підготовці майбутніх учителів початкових класів, адже саме вони займаються першим етапом соціалізації дітей та формуванням їхніх базових етичних орієнтирів. Професійна підготовка педагогів має включати не лише теоретичні знання, а й розвиток загальнолюдських цінностей, таких як відповідальність, доброта, справедливість, толерантність.

Однак проблема формування загальнолюдських цінностей у майбутніх педагогів залишається недостатньо дослідженою. Відсутність єдиної концепції щодо інтеграції моральних принципів у педагогічні програми та навчальні дисципліни, а також недосконалість методичних підходів до їх застосування в практиці підготовки майбутніх учителів вимагають глибшого аналізу та розробки ефективних стратегій. Зокрема, важливо вивчити, як саме морально-етичні цінності можуть бути інтегровані у процес навчання, щоб вони стали невід'ємною частиною професійної підготовки та практичної діяльності майбутніх вчителів.

Аналіз досліджень. Проблемі загальнолюдських цінностей особистості присвячено багато досліджень таких відомих зарубіжних науковців, як Т. Морр, І. Кант, С. Пеппер, Дж. Дьюї, М. Шелер та інші.

Фундаментальні принципи аксіологічно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів розглядаються в таких напрямках:

– основні цінності вищої освіти, що висвітлюються у роботах І. Бека, Є. Біденка, І. Зязюна, З. Карпенка, В. Кременя, Н. Ничкало, А. Фурмана, Л. Хомич та інших;

– природа, функції та зміст ціннісних орієнтацій особистості, досліджені М. Боришевським, В. Василенком, Д. Леонтьєвим, О. Дробницьким, Т. Мотузом, Н. Ткачовою та іншими;

– важливість цінностей в освітньому процесі, що розкриваються у працях Г. Балла, О. Бондаревської, В. Гриньової, І. Зязюна, В. Лозової, В. Рибалки, О. Савченко, О. Сухомлинської, Л. Сущенко та інших;

– реалізація особистісно орієнтованого підходу в навчанні, досліджувана І. Бехом, І. Зязюном, О. Пехотою, В. Сидоренком, Т. Сущенко та іншими;

– особливості професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, проаналізовані О. Андрющенко, Н. Бібік, О. Біде, С. Литвиненком, І. Поляковою, Р. Прімою, О. Савченко, Л. Сущенко, О. Федій, Л. Хомич, І. Шапошніковою, З. Шевців та іншими.

Окремі дослідження присвячені професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів у вищих навчальних закладах, зокрема роботам Н. Батечко, О. Безпалько, І. Богданової, А. Бойко, О. Дубасенюк, Ю. Лянного, Н. Мачинської, О. Семенова, І. Соколової, О. Федія, Л. Хомич, О. Цюняк та інших. Окрім того, вивчаються закономірності формування педагогічної майстерності серед викладачів, зокрема в працях О. Абдуліної, О. Лавріненка, Н. Лобанової та інших. Психологічні аспекти професійної діяльності та розвитку педагогів аналізують Г. Балл, Н. Побірченко, В. Рибалка, В. Семиченко та інші.

Мета статті – полягає в дослідженні сучасних підходів до формування загальнолюдських цінностей у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів, зокрема в контексті інтеграції етичних принципів у навчальні програми та розвитку морально-етичних компетенцій студентів.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система освіти повинна орієнтуватися на людину як

найвищу цінність. Навчальна програма має бути побудована таким чином, щоб виховувати етичне ставлення як до соціокультурного та природного середовища, так і до самого себе. Ціннісно-орієнтований підхід вимагає інтеграції інтересів як педагога, так і учня, сприяючи автономному розвитку особистості при збереженні її індивідуальності.

Зважаючи на те, що загальнолюдські цінності є фундаментальним компонентом розвитку особистості, впливаючи на міжособистісні стосунки, пізнавальну спрямованість, мотиваційно сферу, у межах сучасної освітньої парадигми важливим є систематичне формування у майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої педагогічної освіти індивідуальної системи цінностей (Хомич, 2018: 317).

Загальновідомо, що цінності можна класифікувати на загальнолюдські, національні, громадянські, духовні, особистісні та інші. Зокрема, академік І. Бех стверджує, що духовні цінності є ключовими індикаторами всебічно розвиненої особистості, визначаючи рівень її зрілості. Людину можна вважати високорозвинутою, якщо вона досягла високого ступеня духовного осмислення навколишнього світу. Незалежно від зовнішніх обставин, людина повинна культивувати в собі майстерність володіння своїм внутрішнім світом, який часто залишається недоступним (Бех, 1997: 127).

У «Програмі «Нова українська школа» в поступі до цінностей» моральні цінності визначаються як інтегративне, концептуальне утворення, що формується в структурі ціннісного ставлення особистості до себе та соціального оточення. Їх ключовими характеристиками є усвідомлення власної гідності, повага до інших, відповідальність за особисті вчинки, а також здатність до морального вибору та його реалізація у повсякденній поведінці та міжособистісній взаємодії (Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей, 2018: 12). Конфігурація та вираження системи цінностей і ціннісних орієнтацій особистості проявляються через її ставлення до держави, суспільства, самої себе, інших людей, природи, праці, мистецтва. Такий інтегративний підхід має бути закладений у навчальні програми та практику викладання всіх дисциплін. Такі науковці, як І. Бех та І. Зязюн, наголошують на важливості створення фундаментального культурного середовища в рамках освітнього процесу. У цьому культурному контексті у майбутніх педагогів формуються професійно-педагогічні цінності, творчий потенціал та особистісні якості (Хомич, 2018: 318).

Майбутній вчитель початкових класів повинен не лише здобути високу професійну кваліфі-

кацію, а й стати носієм культурних цінностей та ідеалів українського народу, здатним здійснювати морально-патріотичне виховання учнів. Система цінностей педагога має формуватися комплексно в межах навчально-виховного процесу через взаємодію з основними цивілізаційними цінностями, які є невід'ємною складовою процесу становлення гармонійно розвинутої особистості. Зокрема, особливу увагу слід приділяти загальнолюдським цінностям як важливому елементу цієї системи.

Процес адаптації студентів до світу цінностей можна розглядати як інтеграцію особистості до загальноприйнятих цінностей суспільства. Науковці одностайно підтримують ідею гуманістичного спрямування цінностей, серед яких найбільш значущими є такі: істина (пізнання), добро, краса, а також інші близькі до них поняття, такі як людина (щастя), праця (діяльність, творчість) та свобода. Ці цінності є універсальними і виконують функцію соціальної орієнтації, що залишається актуальною впродовж усіх етапів розвитку людського суспільства.

Науковець Е. Зеленов концептуалізує загальнолюдські цінності, як систему аксіологічних принципів, сутність яких виходить за межі конкретних історичних епох чи етнічних традицій. Хоча ці цінності набувають відмінних значень у різних соціокультурних контекстах, вони зберігаються як універсальні елементи в усіх культурних парадигмах. Протягом усієї історії людства збереження і розвиток життя – як у його природному, так і в культурному вимірах – були фундаментальною цінністю (Зеленов, 2008).

Науковці Н. Грицак, Л. Грицак трактують поняття загальнолюдські цінності «як морально-етичні норми, світоглядні ідеали, духовні абсолютні, що переходять від покоління до покоління, інтегрують увесь духовний досвід суспільства, визначають характер буття людини, об'єднують різні народи і забезпечують цілісність усього людства» (Грицак, Грицак, 2022: 39). О. Петасюк наголошує на тому, що «зазнає змін суб'єкт історичного процесу – людина, її модель світосприйняття. Незмінним залишається гуманістичний ціннісний ґрунт, який пройшов перевірку часом, а отже, став істинним, вічним дороговказом допоки існуватиме людський рід» (Петасюк, 2019: 187).

У сучасну епоху глобальних трансформацій особливого значення набувають абсолютні цінності добра, краси, істини та віри. Ці основоположні стовпи духовної культури сприяють гармонії, пропорційності та рівновазі в межах цілісного людського досвіду, тим самим посилюючи конструктивну взаємодію особистості з культурою.

У процесі професійної підготовки майбутніх педагогів важливо не лише передавати знання та навички, але й сформувані в студентів глибоке розуміння цінностей, які будуть керувати їхньою професійною діяльністю.

Формування загальнолюдських цінностей у майбутніх педагогів є одним із ключових аспектів професійної підготовки. Ці цінності становлять основу моральної та етичної компетентності вчителя, що визначає його здатність ефективно взаємодіяти з учнями, їхніми батьками та колегами. У сучасному освітньому просторі педагог повинен не лише володіти фаховими знаннями, а й бути носієм високих моральних принципів, які сприятимуть гармонійному розвитку особистості учнів. У цьому контексті важливими є інноваційні підходи, які сприяють ефективному формуванню загальнолюдських цінностей у майбутніх педагогів.

Інтегративний підхід

Інтегративний підхід до формування загальнолюдських цінностей передбачає залучення морально-етичних аспектів не лише до гуманітарних дисциплін, а й до всіх складових освітнього процесу. Він сприяє розвитку у студентів цілісного уявлення про значення моральних принципів у педагогічній діяльності. Важливою умовою цього підходу є міждисциплінарний зв'язок між предметами, що вивчаються. Наприклад, викладання педагогічної етики, психології, соціальної педагогіки та методики виховання має ґрунтуватися на принципах моралі та гуманізму, що дозволяє студентам усвідомити необхідність їх застосування в реальних педагогічних ситуаціях.

Крім того, інтеграція моральних цінностей у практичну діяльність дозволяє студентам набути необхідного досвіду для майбутньої роботи в закладах освіти. Важливим елементом цього підходу є створення освітнього середовища, яке сприяє розвитку емпатії, толерантності, відповідальності та інших моральних якостей.

Активні методи навчання

Сучасні освітні методики акцентують увагу на необхідності використання активних методів навчання для ефективного формування загальнолюдських цінностей. Застосування інтерактивних методів сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а й формуванню практичних навичок застосування моральних принципів у професійній діяльності.

До найефективніших активних методів належать:

- **Рольові ігри**, які дають можливість студентам моделювати різні педагогічні ситуації та розв'язувати моральні дилеми.

- **Дискусії**, що сприяють розвитку критичного мислення, формуванню власної позиції та вмінню аргументовано відстоювати моральні принципи.

- **Проектна діяльність**, яка дозволяє студентам усвідомити важливість соціально відповідальної поведінки через створення соціально орієнтованих ініціатив.

- **Тренінги та майстер-класи**, спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, комунікативної компетентності та навичок саморефлексії.

Застосування таких методів дозволяє студентам не лише засвоїти загальнолюдські цінності, а й навчитися їх застосовувати в реальних педагогічних ситуаціях.

Педагогічна культура взаємодії

Формування моральних цінностей у майбутніх педагогів неможливе без створення відповідного освітнього середовища, заснованого на принципах взаємоповаги, толерантності та етики спілкування. Педагогічна культура взаємодії передбачає:

- Дотримання принципів педагогічної етики у взаємодії між студентами, викладачами та іншими учасниками освітнього процесу.

- Розвиток комунікативних навичок, які сприяють конструктивному вирішенню конфліктів, побудові довірливих стосунків у педагогічному колективі.

- Створення сприятливого мікроклімату у навчальних групах, що сприяє формуванню позитивного емоційного фону.

Взаємодія, побудована на етичних принципах, сприяє розвитку у студентів почуття відповідальності, справедливості, чесності та поваги до інших.

Індивідуальний підхід і саморефлексія

Важливим компонентом формування загальнолюдських цінностей є розвиток саморефлексії та індивідуального підходу до кожного студента. Освітній процес має бути спрямований на:

- Стимулювання студентів до самопізнання та аналізу власних моральних переконань.

- Використання рефлексивних методик, таких як ведення щоденників саморозвитку, аналіз педагогічних ситуацій та їх етичних аспектів.

- Надання можливостей для індивідуального розвитку через консультації, наставництво та підтримку з боку викладачів.

Розвиток здатності до саморефлексії сприяє усвідомленню власних моральних орієнтирів, що є важливою передумовою ефективної педагогічної діяльності.

Попри те, що формування загальнолюдських цінностей є важливим елементом професійної підготовки педагогів, існують певні проблеми. Серед них можна виокремити недостатню увагу до етич-

них аспектів у програмах педагогічної освіти, а також відсутність належної практичної підготовки вчителів у сфері морально-етичних питань. Це призводить до того, що студенти часто не готові до професійної діяльності в умовах моральних викликів, які постають перед педагогами в реальному житті.

Перспективи розвитку цієї проблеми включають удосконалення педагогічних програм, акцент на формуванні морально-етичних компетенцій у студентів, інтеграцію етики в усі аспекти навчального процесу, а також розвиток практичних навичок через педагогічну практику і взаємодію з реальними ситуаціями.

Висновки. Сучасні концепції формування загальнолюдських цінностей у процесі професійної підготовки педагогів становлять складний та багатовимірний феномен, що потребує системного та міждисциплінарного підходу. Запрова-

дження інтегративної методології, застосування інноваційних педагогічних технологій, розвиток культури професійної комунікації та стимулювання рефлексивної діяльності сприяють підвищенню рівня морально-етичної компетентності майбутніх фахівців освітньої галузі. Особливу значущість має не лише когнітивне засвоєння етичних засад, а й формування операційних умінь щодо їхньої практичної реалізації у професійній діяльності. Це забезпечує становлення професійної ідентичності педагогів та формує їхню здатність до впровадження гуманістично орієнтованих стратегій взаємодії з учасниками освітнього процесу. Отже, якісна підготовка майбутніх учителів початкових класів, має базуватися на всебічному розвитку морально-етичних якостей, що є фундаментом ефективної й гуманістично спрямованої педагогічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 127–130.
2. Бех І. Д. Особистість у сяйві духовності: монографія. Київ; Чернівці: Букрек, 2021. 244 с.
3. Бех І. Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості. *Початкова школа*. 2001. № 12. С. 24–26.
4. Грицак Н., Грицак Л. Загальнолюдські цінності як компонент моделі сучасного суспільства. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід : зб. тез IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 13–14 травня 2022 р.). Тернопіль: Вектор, 2022. С. 38–40.
5. Зеленов Є.А., Стьопіна О.Г. Виховання студентської молоді в умовах глобалізації: монографія. Луганськ: СЛУ ім. В. Даля, 2010. 288 с.
6. Зеленов Є.А. Теоретичні основи планетарного виховання студентської молоді: монографія. Луганськ, 2008. 272 с.
7. Петасюк О. Загальнолюдські цінності та національний бекграунд: історично-культурологічний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2019. № 22. С. 183–188.
8. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. Київ, 2018. 40 с.
9. Самусь Т. В. Фахова підготовка майбутніх педагогів професійного навчання та напрями її модернізації. *«Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка»)»*: журнал. 2024. № 9 (37) 2024. С. 440–452.
10. Хомич Л. О. Загальнолюдські цінності – основа морально –патріотичного виховання майбутнього вчителя початкової школи. *Електронне періодичне наукове видання «Проблеми освіти»*. 2018. № 88. С. 314–324.

REFERENCES

1. Bekh I. D. (1997) Dukhovni tsinnosti v rozvytku osobystosti. [Spiritual values in personal development]. *Pedahohika i psykholohiia*. 1., 127–130. [in Ukrainian].
2. Bekh I. D. (2021) Osobystist u siaivі dukhovnosti. [Personality in the light of spirituality]. Kyiv; Chernivtsi: Bukrek. 244. [in Ukrainian].
3. Bekh I. D. (2001) Pochuttia tsinnosti inshoi liudyny yak moralnyi priorytet osobystosti. [The sense of the value of another person as a moral priority of the individual]. *Pochatkova shkola*. 12. 24–26. [in Ukrainian].
4. Hrytsak N., Hrytsak L. (2022) Zahalnoliudski tsinnosti yak komponent modeli suchasnoho suspilstva. [Universal values as a component of the model of modern society]. *Tsinnisni oriientyry v suchasnomu sviti: teoretychnyi analiz ta praktychnyi dosvid : zbirnyk tez IV Mizhnarodnoi naukovo praktychnoi konferentsii*. Ternopil: Vektor, 38–40. [in Ukrainian].
5. Zelenov Y. A., Stopina O. H. (2010) Vykhovannia studentskoi molodi v umovakh hlobalizatsii [Vykhovannia studentskoi molodi v umovakh hlobalizatsii]. Luhansk: Volodymyr Dahl East Ukrainian National university, 288. [in Ukrainian].
6. Zelenov Y. A. (2008) Teoretychni osnovy planetarnoho vykhovannia studentskoi molodi [Theoretical foundations of planetary education of student youth] / Luhansk, 272. [in Ukrainian].
7. Petasiuk O. (2019) Zahalnoliudski tsinnosti ta natsionalnyi bekhraund: istorychno-kulturolohichniy aspekt [Universal human values and national background: historical and cultural aspect]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya: Filosofska-politolohichni studii*. 22. 183–188. [in Ukrainian].
8. Prohrama «Nova ukrainska shkola» u postupi do tsinnostei (2018) [The New Ukrainian School programme is a progression towards values]. Kyiv, 40. [in Ukrainian].
9. Samus T. V. (2024) Fakhova pidhotovka maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia ta napriamy yii modernizatsii [Professional training of future teachers of vocational education and directions of its modernization]. *Nauka i tekhnika sohodni (Seriya «Pedahohika») Teacher education: theory and practice*. 9, (37), 440–452. [in Ukrainian].
10. Khomych L. O. (2018) Zahalnoliudski tsinnosti – osnova moralno –patriotychnoho vykhovannia maibutnoho vchytelia pochatkovoi shkoly [Universal values are the basis for the moral and patriotic education of future primary school teachers]. *Elektronne periodychne nauкове vydannia «Problemy osvity»*. 88. 314–324. [in Ukrainian].